

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ

Зміст соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців Збройних Сил України

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Магістр»)

студента 7 курсу 70 групи
галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

8.01010601 Соціальна педагогіка

Ледвінка Олексія Олександровича

Керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної
педагогіки та педагогічної

майстерності

Коляденко Світлана Миколаївна

Рецензент: Директор Житомирського
Інституту МАУП, доктор наук у галузі
соціології, професор
Семенюк Тамара Всеволодівна

Оцінка:

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

ECTS: _____

Члени комісії:

(підпис)

Сейко Н.А.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Коляденко С.М.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Павлик Н.П.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Тарасенко Н.Л.
(прізвище та ініціали)

Зміст	
Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. СІМ'Ї ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ.....	6
1.1. Сім'я як об'єкт соціально-педагогічної роботи.....	6
1.2. Основні проблеми сімей військовослужбовців та алгоритм організації соціально-педагогічної роботи.....	29
1.3. Етичні принципи соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців.....	56
Висновки до розділу 1.....	64
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	65
2.1. Загальна характеристика методів роботи з сім'ями військовослужбовців.....	65
2.2. Соціально-педагогічна робота з сім'ями військовослужбовців на груповому рівні та рівні громади.....	73
Висновки до розділу 2.....	88
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	89
3.1. Програма емпіричного дослідження.....	89
3.2. Дослідження основних проблем сімей військовослужбовців Збройних Сил України та об'єктів впливу на психічний стан військовослужбовців ЗСУ.....	91
3.3. Тренінг соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців.....	101
Висновки до розділу 3.....	103
Загальні висновки.....	105
Список використаних джерел.....	109
Додатки.....	120

Вступ

У структурі населення будь-якої сучасної держави сім'я військовослужбовця займає вагоме місце, оскільки військова служба – це особливий, надзвичайно важливий вид діяльності, покликаний гарантувати громадянам країни національну безпеку.

В умовах докорінної реорганізації Збройних Сил України з усією силою виділились проблеми життєдіяльності сімей військовослужбовців, зокрема: обмеження у між сімейних, внутрішньосімейних і міжособистісних контактах; зниження можливостей комунікації; високий рівень тривожності, пов'язаний зі специфікою професійної діяльності військовослужбовця (ризиком для життя і здоров'я) частими переїздами у зв'язку із зміною місця проходження служби тощо); високий рівень завантаженості жінок; дестабілізуючий вплив негативних явищ на стійкість сімейних стосунків, на формування сімейного мікроклімату; труднощі в організації сімейного дозвілля; проблеми сімейної взаємодії; дефіцит чоловічого впливу на виховання дітей та, поряд з цим, високий рівень агресивності батьків-військовослужбовців. У зв'язку з цим, зміцнення сім'ї військовослужбовця Збройних Сил України, її життєстійкості, захист інтересів і прав її членів вимагають спеціально організованої, науково обґрунтованої та технологічно виправданої соціально-педагогічної роботи.

Слід зазначити, що в Україні уже існує певний досвід соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців Збройних Сил, який однозначно засвідчує її ефективність. Проте досить часто спеціалісти, на яких покладається виконання даного напрямку роботи достатньою мірою не обізнані зі специфікою процесу взаємодії з такою категорією сімей, не знають їх особливостей, не володіють відповідними технологіями розв'язання тих чи тих проблем життєдіяльності, що, у свою чергу, не дозволяє забезпечити належний рівень соціально-педагогічної допомоги конкретній сім'ї. Таким чином, можна стверджувати, що наявний досвід соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців Збройних Сил

вимагає узагальнення, теоретичного і практичного дослідження та обґрунтування специфіки.

Дослідженням сімей військовослужбовців Збройних Сил, соціальних засад їх життєдіяльності, адаптації до сучасних соціальних умов займалися низка вітчизняних і зарубіжних учених (І.Зверева [23], А.Капська [25], А.Кочубей [37], С.Соловійов [73], В.Форсова [88], А.Шавлов [91]). Вивченням особливостей життєдіяльності сімей військовослужбовців займалися такі вчені, як О. Карабецька [27], І.Козлова [33], О.Лугова [44], Л.Матвейчук [47], С.Моцарь [50], В.Торохтій [82]. Суттєве значення в осмисленні необхідності зміцнення сучасної сім'ї військовослужбовця мають праці А. Капської [25], Т.Семикіної [69], Є.Потапчук [65], В.Форсової [88], які досліджували особливості функціонування дезорганізованих сімей військовослужбовців. Психологічні особливості становлення сімей майбутніх військовослужбовців розкриваються у працях Г.Кошонько [38].

Віддаючи належне теоретичній і практичній значущості праць вчених, ми змушені констатувати, що стан наукової розробки сучасних проблем життєдіяльності сімей військовослужбовців Збройних Сил, організації і здійснення соціально-педагогічної роботи з ними, ролі соціального педагога у забезпеченні позитивно спрямованої життєдіяльності цієї категорії сімей не можна вважати задовільним. Це, безперечно, обумовлюється низкою факторів: життєдіяльність сімей військовослужбовців постійно зазнає певних змін у контексті змін соціальної дійсності; дослідження життєдіяльності сімей військовослужбовців присвячуються лише окремим її аспектам; на сьогодні в Україні не проводилися комплексні наукові дослідження сімей військовослужбовців як специфічної соціальної групи, яка займає особливе місце в соціальній структурі суспільства; не висвітленими залишаються зміст та основні напрями соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців, шляхи вирішення проблем, пов'язаних зі специфікою їх життєдіяльності; не стали предметом вивчення також сім'ї військовослужбовців в умовах реформування української армії.

Об'єкт дослідження – сім'ї військовослужбовців.

Предмет дослідження – зміст соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців.

Мета дослідження – дослідити змістові характеристики соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сім'ї військовослужбовців як об'єкт соціально-педагогічної діяльності.
2. Дослідити основні проблеми сімей військовослужбовців ЗСУ; об'єкти впливу на психічний стан військовослужбовців ЗСУ.
3. Розробити тренінг соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців.

Загальні висновки

Становлення незалежної української держави, її економічний та соціальний розвиток, інтеграція в європейське і світове співтовариство можливі за умов докорінних змін у всіх сферах суспільного життя і, перш за все – у соціальній сфері. Одним зі стратегічних загальнонаціональних пріоритетів державної сімейної політики України є соціально-педагогічна робота з сім'ями військовослужбовців, оскільки від вирішення багатьох проблем, що виникли перед сучасними сім'ями військовослужбовців, залежить не лише благополуччя самих сімей, але і результативність реформ, які здійснюються сьогодні у ЗСУ та боєздатність нашої держави.

Соціально-педагогічна робота з сім'ями військовослужбовців ЗС є різновидом соціально-педагогічної діяльності, спрямованою на забезпечення адекватної соціальної підтримки та здійснення соціального захисту сімей військовослужбовців ЗС, зміцнення та активізацію їх адаптаційного потенціалу, створення сприятливих для них умов життєдіяльності, забезпечення тривалих соціальних стосунків, налагодження механізмів самоорганізації і саморозвитку, допомоги членам сімей військовослужбовцю їх позитивній соціалізації. Метою діяльності соціального педагога з сім'ями військовослужбовців є організація позитивно спрямованої життєдіяльності сім'ї та соціалізація її членів. Тому професійна діяльність соціального педагога у даній ситуації характеризується низкою властивостей, основними із яких є: науковість, активність, адресність, комплексність, гнучкість, динамічність, неперервність. Зміст професійної діяльності відображається при реалізації таких функцій соціального педагога: діагностичної, попереджувально-профілактичної, корекційно-реабілітаційної, соціально-терапевтичної, комунікативної, організаторської, охоронно-захисної, прогностичної, соціально-медичної, морально-гуманістичної. Функції соціального педагога у його роботі з сім'ями військовослужбовців ЗС, у свою чергу, визначають професійні ролі, які він виконує, а саме: посередника; захисника інтересів сім'ї; учасника суспільної

діяльності; духовного наставника; соціального терапевта; експерта. Виконання означених функцій соціальним педагогом безпосередньо залежить від його професійної компетентності.

Соціально-педагогічна робота з сім'ями військовослужбовців ЗСУ повинна базуватися на таких основних принципах соціально-педагогічної діяльності: законності та прав людини; незалежності; державного підходу до завдань, які реалізуються у соціально-педагогічній діяльності з військовослужбовцями і їх сім'ями; зв'язку змісту соціально-педагогічної діяльності з конкретними умовами життєдіяльності сім'ї; особистісного підходу; диференційованого й індивідуального підходу; педагогізації соціально-педагогічної діяльності; соціокультурної спрямованості соціально-педагогічної діяльності; наукової обґрунтованості соціально-педагогічної роботи; цілеспрямованості; універсальності; соціального реагування; незалежності; клієнтоцентризму; родинноцентризму (фамілієцентризму); опори на власні сили ; конфіденційності; толерантності; системності; об'єктивності; компетентності кадрів; максимізації.

До основних напрямів соціально-педагогічної роботи ми відносимо соціальну допомогу, соціальний захист, соціальне забезпечення, надання соціальних послуг (шляхом соціальної підтримки, соціального обслуговування, соціального супроводу і його різновиду – соціально-педагогічного супроводу та соціального патронажу і його різновиду – соціально-педагогічного патронажу), соціальне посередництво, соціальну адаптацію, соціальну діагностику, соціальну профілактику, соціальну корекцію, соціальну реабілітацію, підготовку до цивільного життя та організацію культурно-дозвілєвої діяльності.

Реалізація мети соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців ЗСУ потребувала пошуку оптимальних технологій. Соціально-педагогічна технологія роботи з сім'ями військовослужбовців ЗСУ – це стандартний комплекс методично описаних і послідовно впроваджених дій та процедур, результатом яких є налагодження позитивно

спрямованої життєдіяльності сімей військовослужбовців ЗСУ та забезпечення їх гармонійної взаємодії з цивільним і військовим соціальним середовищем за рахунок адаптації до нього, реалізації та розвитку у ньому. Серед соціально-педагогічних технологій роботи з сім'ями військовослужбовців ЗСУ слід виокремити три основні групи: технології формування свідомості; технології організації пізнавальної, практичної діяльності та поведінки; технології стимулювання діяльності та поведінки. Різноманітність технологій соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців ЗСУ зумовлюється не лише характером проблем, які виникають у цих сім'ях, але і розмаїттям форм і методів вирішення.

Згідно з результатами нашого дослідження ми можемо зробити висновок, що основна частина цих сімей функціонує, перебуваючи на стадії соціалізаційного батьківства. У зв'язку зі скороченням періоду репродуктивного батьківства можна говорити про переважаючу малодітність сімей військовослужбовців. Помітними чинниками, що впливають на репродуктивну функцію сім'ї військовослужбовця ЗСУ є низький рівень заробітної плати, відсутність забезпечення житлом та часті переїзди за місцем служби.

Щодо причин психічних розладів, то військовослужбовці головну роль у їх виникненні відводили емоційно значимим для більшості людей факторам: конфлікти на службі (35%), конфлікти в сім'ї (47%), ситуації гострого горя (18%), інші причини (4%).

Таким чином, оптимізувати соціально-педагогічну роботу з сім'ями військовослужбовців можна шляхом: вдосконалення чинних щодо вирішення проблем військовослужбовців та їх сімей законодавчих та нормативно-правових актів та забезпечення їх дієвості; профілактики проблемності сімей; оптимізації змісту соціально-педагогічної діяльності з означеною категорією сімей; цілеспрямованої підготовки професійних кадрів до соціально-педагогічної роботи з означеною категорією сімей; запровадження педагогіки гуманізму як у процесі професійної підготовки соціальних педагогів, так і у їх

безпосередній роботі з сім'ями військовослужбовців в умовах реформування ЗСУ.

Список використаних джерел

1. Адресный социальный патронаж семьи и детей / под ред. Л. С. Алексеевой. — М. : Государственный НИИ семьи и воспитания, 2000.
2. Алешина Ю. Е. Проблемы усвоения ролей мужчины и женщины / Ю. Е. Алешина, А. С. Волович // Психология семи : учеб. пособ. — Самара : Изд. дом «Бахрах-М», 2002. — С. 294—308.
3. Алексеєнко Т. Ф. Молода сім'я : умови виховання дитини : науково-метод. посіб. / Т. Ф. Алексеєнко. — К. : Кондор, 2004.
4. Антонов А. И. Кризис семьи и родительства / А. И. Антонов // Проблемы родительства и планирования семьи. — М., 1992. — № 2. — С. 11—27.
5. Антонов В. В. Социология семьи / В. В. Антонов, В. М. Медков. — М. : Академия, 1996.
6. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методичні основи : [монографія] / О. В. Безпалько. — К., 2006. — 363 с.
7. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. — К. : Центр учбової літератури, 2009.
8. Беседін А. А. Дисфункціональна сім'я як чинник девіантної поведінки неповнолітніх : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.03 «Соціальні структури та соціальні відносини» / А. А. Беседін. — Х., 2002. — 19 с.
9. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій / О. І. Бондарчук. — К. : Кондор, 2001.
10. Бочарова В. Г. Профессиональная социальная работа : личностно-ориентированный подход : [монография] / Валентина Григорьевна Бочарова. — М. : ИПСР РАО, 1999. — 246 с.

11. Варій М. Й. Основи соціальної психології військового колективу : [навч. посіб.] / М. Й. Варій. — Л. : Сполом, 2000. — 249 с.
12. Васильева Э. К. Семья и ее функции. Демографо-статистический анализ / Э. К. Васильева. — М. : 1975. — 181 с.
13. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах : тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2001 року. — К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2002.
14. Галагузова М. А. Социальная педагогика : курс лекцій : [учеб. пособ. для вузов] / М. А. Галагузова, Ю. Н. Галагузова, Г. Н. Штинова. — М. : ВЛАДОС, 2006. — 416 с.
15. Говорун Т. Батькам про статеve виховання / Т. Говорун, О. Шарган. — К. : Рад. школа, 1990.
16. Гончаренко Л. О. Професіоналізація військової діяльності в сучасному суспільстві (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Л. О. Гончаренко. — Харків, 1998. — 16 с.
17. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 375 с.
18. Гребенников И. В. Основы семейной жизни / И. В. Гребенников. — М. : Просвещение, 1991.
19. Данільян О. Г. Національна безпека України : сутність, структура та напрямки реалізації : [навч. посіб.] / О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань, М. І. Панов. — Х. : Фоліо, 2002. — 285 с.
20. Дружинин В. Н. Психология семи / В. Н. Дружинин. — М. : КСП, 1996.
21. Дружинин В. Теоретическая типология моделей семьи / В. Дружинин ; [под ред. Д. Я. Райгородского] // Психология семьи : учеб. пособ. — Самара : Изд. дом «Бахрах-М», 2002. — С. 65—81.

22. Дубас М. К. Підготовка молоді до сімейного життя : гендерний вимір / М. К. Дубас // Гедер : реалії та перспективи в українському суспільстві : Всеукраїнська науково-практична конференція, 11—13 грудня 2003 р. : тези доповідей. — К. : ПЦ Фоліант, 2003. — С. 228—230.

23. Зверева І. Д. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / І. Д. Зверева, О. В. Беспалько, І. В. Братусь [та ін.]; ред. проф. І. Д. Зверевої. — К. : Центр учб. л-ри, 2006. — 336 с.

24. Інформація про хід виконання основних заходів першого півріччя поточного року у частині будівництва (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України. — 07 липня 2009. — Режим доступу до журн. : www.mil.go.ua.

25. Капська А. Й. Молода сім'я : проблеми та умови її становлення / А. Й. Капська, Р. Х. Вайнола, Ж. В. Петрочко [та ін.]; за ред. проф. А. Й. Капської. — К. : ДЦССМ, 2003. — 184 с.

26. Капська А. Й. Технології соціально-педагогічної роботи : [навч. посіб.] / О. В. Беспалько, Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська [та ін.] ; за ред. проф. А. Й. Капської. — К. : НДПУ, 2000. — 372 с.

27. Карабечкая О. А. Особенности организации воспитательной работы школы с детьми из семей военнослужащих, которые проживают в условиях военного гарнизона: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Ольга Александровна Карабечкая. — Ставрополь : РДБ, 2005. — 172 с.

28. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання / С. Г. Карпенчук. — К. : Вища школа, 1997.

29. Качан І. І. До питання про соціальний захист військовослужбовців / І. Т. Качан // Право військової сфери. — 2005. — № 6. — С. 16—18

30. Книга для батьків : посібник до тренінгового курсу «Підготовка кандидатів у прийомні батьки та батьки вихователі» / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. — К.: Основа-Принт, 2006.
31. Ковалев С. В. Психология современной семьи / С. В. Ковалев. — М. : Просвещение, 1988.
32. Ковбас Б. Родинна педагогіка : у 3-х т. / Б. Ковбас, В. Костів. — Івано-Франківськ : 2006. — Т. II. Основи родинного виховання.
33. Козлова І. А. Семья военнослужащего в условиях реформирования армии : дис.. ... кандидата социол. наук : 22.00.04 / Илона Александровна Козлова. — М. : РГБ, 2003. — 172 с.
34. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти. — 2000— № 3. — С. 7—13.
35. Корольов С. С. До питання соціальних проблем військово-вслужбовців на сучасному етапі переходу Збройних Сил України на контрактну основу / С. С. Корольов // Труды академії. — 2005. — № 63. — С. 89—94.
36. Костів В. Народно-педагогічні ідеї минулого у формуванні сучасного сім'янина / В. Костів. — Івано-Франківськ : 1996.
37. Кочубей А. Азбука семи, или Практика работы с семьями : [учебно-метод. пособ.] / А. Кочубей, Н. Умарова. — Псков : ПОИПКРО, 2004. — 152 с.
38. Кошонько Г. А. Психологічні особливості становлення сімей майбутніх офіцерів : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук : 19.00.09 «Психологія» / Г. А. Кошонько. — Хмельницький, 2005. — 20 с.
39. Кравець В. П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства / В. П. Кравець. — К. : Либідь, 2001.
40. Кравець В. Психологія сімейного життя : навч. посіб. / В. Кравець. —Т. : Богдан, 1995.

41. Кравець В. Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя / В. Кравець. —Т. : Богдан, 1997.
42. Купина Н. М. Погляд на сучасну сім'ю / Н. М. Купина // Освітнянин. — 2002. — №1. — С. 20—22.
43. Липский И. А. Методологические основы социальной педагогики / И. А. Лицкий // Актуальные проблемы теории и практики социальной педагогики : материалы 9-х социально-педагогических чтений РГСУ : в 2 ч. — М. : РГСУ «Перспектива», 2006. — Ч. 1. — С. 3—11.
44. Луговая О. М. Педагогические условия формирования профессиональной готовности специалистов по социальной работе с военнослужащими и членами их семей : на материалах Ставропольского края : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Ольга Михайловна Луговая. — М. : РГБ, 2005. — 180 с.
45. Лыткина Т. Распределение власти в семье как фактор стратегий занятости и организации домохозяйства / Т.Лыткина // Рубеж (Альманах социальных исследований). — 2001. — № 16—17. — С. 34—46.
46. Марковская И. М. Мужские семейные роли в картине мира разных поколений / И. М. Марковская // Семейная психология и семейная терапия. — 2003. — № 4. — С. 19—21.
47. Матвейчук Л. В. Развитие современных технологий социальной защиты и жизнеобеспечения семей военнослужащих : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Лилия Васильевна Матвейчук. — М., 1996. — 216 с.
48. Мацковский М. С. Российская семья в изменяющемся мире / М. С. Мацковский // Семья в России. — М. : 1995. — № 3—4. — С. 25—35.
49. Мацковский М. С. Социология семи : проблемы теории, методологии, методики / М. С. Мацковский. — М. : Наука, 1989. — 116 с.
50. Моцарь С. В. Деструктивный образ семьи как один из факторов возникновения суицидальных состояний у военнослужащих : дис.

...кандидата психол. наук : 19.00.05 / Светлана Владимировна Моцарь. — М., 2005. — 210 с.

51. Мудрик А. В. Социальная педагогика : [учеб. для студ. пед. вузов] / А. В. Мудрик ; [под ред. В. А. Сластенина]. — М. : Издательский центр «Академия», 2000. — 192 с.

52. Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства / Р. В. Овчарова. — М. : ТЦ „Сфера”, 2003.

53. Олексюк Н. С. Дотримання основних принципів соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців як умова її ефективності / Н. С. Олексюк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. — К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. — Вип. 8. — С. 56—62. — (Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління : збірник наукових праць).

54. Олексюк Н. С. Зміст соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців в умовах реформування Збройних Сил України / Н. С. Олексюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2009. — Вип. 16—17. — С. 68—71. — (Серія «Педагогіка. Соціальна робота»).

55. Олексюк Н. С. Методи соціальної роботи. Соціальна робота в Україні : теорія та практика : посібник для підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для молоді. в 2 ч. / Н. С. Олексюк ; [за заг. ред. А. Я. Ходорчук] — К. : УДЦССМ, 2001. — Ч. 1. — 296 с.

56. Олексюк Н. С. Особливості налагодження партнерства та співробітництва в сім'ях в «групи ризику» / Н. С. Олексюк, Р. І. Бакай // Сучасна молодь : крок у майбутнє : Міжнародна науково-практична конференція, 14-15 травня 2008 р. : матеріали. — Суми : Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. — С. 158—161.

57. Олексюк Н. С. Особливості функціонування сім'ї військово-службовця у сучасних умовах / Н. С. Олексюк // Науковий часопис НПУ

імені М. П. Драгоманова : зб. науковик праць. — К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. — Вип. 5 (Частина II). — С. 94—99. — (Серія №11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління).

58. Олексюк Н. С. Позитивна спрямованість сімейних взаємин як вагомих чинник життєдіяльності сімей військовослужбовців Збройних Сил України / Н. С. Олексюк // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. — Вип. 4. — С. 249—258.

59. Олексюк Н. С. Роль позитивної спрямованості сімейних взаємин у процесі життєдіяльності сімей військовослужбовців / Н. С. Олексюк // Актуальні проблеми психології особистості і міжособистісних взаємин: 1 Міжнародна науково-практична конференція, 12-13 травня 2009 р. : матеріали. — Кам'янець-Подільський національний університет, 2009. — С. 69—73.

60. Олексюк Н. С. Сім'я військовослужбовця — особливий об'єкт роботи соціального педагога / Н. С. Олексюк ; А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола [та ін.] ; за ред. проф. А. Й. Капської // Соціальна педагогіка : підручник. — К. : Центр учбової літератури, 2011. — 488 с.

61. Основи батьківської компетентності : навч. посіб. / за ред. І. Д. Звереві. — К. : Науковий світ, 2006.

62. Пальчевський С.С. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / С. С. Пальчевський. — К. : 2005. — 560 с.

63. Пенішкевич Д. І. Соціальна педагогіка : Модульна технологія навчального курсу / Д. І. Пенішкевич, Л. І. Тимчук. — Чернівці : Чернівецький нац. у-т, 2010. — 496 с.

64. Подоляк Я. В. Офицеру об етике / Ярослав Владимирович Подоляк. — М.: Воениздат, 1991. — 126 с.

65. Потапчук Є. М. Психопрофілактика міжособистісних конфліктів у сім'ях військовослужбовців прикордонних військ : дис. ... канд. психол. наук : 20.02.02 / Євген Михайлович Потапчук. — Хмельницький, 1998. — 172 с.
66. Психология и педагогика высшей военной школы / [под ред. А. В. Барабанщикова]. — М.: Воениздат, 1989. — 124 с.
67. Разумцев О. Соціальні аспекти реформування армії : духовний стан українських офіцерів / О. Разумцев // Національна безпека і оборона. — 2000. — №2. — С. 40—48
68. Робак В. До питання про організацію та проведення експериментального педагогічного дослідження / В. Робак // Гуманітарний вісник : зб.наук. праць. — Львів : Льв. держ. фін. економ. інститут, 2003. — С. 85—91.
69. Семькина Т.А. Социально-психологические аспекты укрепления семьи офицера: дис. ... кандидата психол. наук: Т.А. Семькина. — М. : 1990. — 196 с.
70. Сіданіч І. Л. Виховання культури взаємин батьків і дітей молодшого шкільного віку в сім'ї і школі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / І. Л. Сіданіч. — К. : ІПВ, 2004. — 19 с.
71. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 // Відомості Верховної Ради. — 2002. — № 21—22. — 135 с.
72. Словарь по социальной педагогике : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / авт.-сост. Л.В.Мардахаев. — М.: Издательский центр «Академия», 2002. — 368 с.
73. Соловьев С. С. Российские офицеры – опора государства или источник нестабильности? (Размышления по поводу динамики уровня жизни семей офицеров) / С.С. Соловьев // Социологические исследования. — 1997. — №5. — С. 26—34.

74. Социальная педагогика: учеб. пособ. для студ. / под ред. В. А. Никитина. — М. : 2002. — 272 с.
75. Соціальна педагогіка / Соціальна робота : навч. посіб. / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверєва, С. Р. Хлеб'юк. — К. : ІЗМН, 1997. — 392 с.
76. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / за ред. проф. А. Й. Капської. — К. : 2000. — 264 с.
77. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. проф. А. Й. Капської. — К. : Центр учбової літератури, 2011. — 488 с.
78. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями : навч.-метод. посіб. / А. Й. Капська, Н. С. Олексюк, С. М. Калаур, З. З. Фалинська. — Тернопіль : Астон, 2010. — 304 с.
79. Соціально-психологічне вивчення, прогнозування і корекція поведінки військовослужбовця / В. І. Вітер, Ю. М. Доленко, О. Р. Охрименко [та ін.]. — К. : Вид-во НДМЦ МО України, 1994. — 80 с.
80. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. школа, 1978.
81. Технологии социальной работы : ученик / под общ. ред. проф. Е. И. Холостовой. — М. : ИНФРА-М, 2001. — С. 48—50.
82. Торохтий В.С. Основы психолого-педагогического обеспечения социальной работы с семьей: в 2 ч. / Владимир Свиридович Торохтий. — М.: МГСУ, 2000. — Ч.2. — 114 с.
83. Торохтий В. С. Психолого-педагогическое обеспечение социальной работы с семьей военнослужащего : дис. ...доктора пед. наук: 13.00.06 / Владимир Свиридович Торохтий. — М., 2003. — 420 с.
84. Трубавіна І. М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками / І. М. Трубавіна. — К. : ЦССДМ, 2000.
85. Трубавіна І. М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї : [науково-методичні матеріали] / Ірина Миколаївна Трубавіна. — К. : ДЦССМ, 2003. — 85 с.

86. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю / І. М. Трубавіна. — К. : ЦССДМ, 2002.
87. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади / за заг. ред Г. М. Лактіонової. — К. : Науковий світ, 2004.
88. Форсова В. В. Семья кадрового военнослужащего / В. В. Форсова ; [отв. ред. В.В. Ядов] // Резюме научных ответов по исследовательским проектам, выполненным в рамках общеинститутской программы «Альтернативы социальных преобразований в российском обществе в 1991-1994 гг. — М. : ИСРАН, 1995. — С. 127—129.
89. Фролов С.С. Социология: учеб. [для высш.учеб. завед.] / С.С. Фролов. — М.: Наука, 1994. — 256 с.
90. Харчев А.Г. Брак и семья СССР / Анатолий Георгиевич Харчев. — М.: Наука, 1979. — 219 с.
91. Шавлов А.В. Факторы удовлетворенности браком в семье кадрового военнослужащего России : дис. ... кандидата социол. наук : 22.00.08 / Алексей Валентинович Шавлов, 1996. — 200 с.
92. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога: учеб. пособ. [для студ. высш. пед. учеб. завед.] / М.В. Шакурова. — М.: Академия, 2002. — 272 с.
93. Эйдемиллер Е. Г. Психотерапия семьи / Е. Г. Эйдемиллер. — СПб. : 2001.
94. Якуба Е.А. Социология: учеб. пособ. для студ. / Е. А. Якуба.— Харьков: Издательство «Константа», 1996. — 161 с.
95. Knight G.P., Bernal M.E., Cota M.K. Family socialization and Mexican American identity and behavior // Ethnic identity: Formation and transmission among Hispanics and other minorities. Albany, 1993. P.105-129.

96. Chante L. Categorical race versus individuality belief as determinants of discrimination // J. of Experimental Social Psychology. 1996. Vol. 32.

97. Deaux K. Social identities: thoughts on structure and change // The Relational Self: theoretical convergences in psychoanalysis and social psychology. New York, 1991.

98. Nowak S. Metodologia badań soziologicznych / S. Nowak. – Warszawa, 1970. – 214 c.